

2. Імідж школи на порозі XXI століття / [ред. колегія: Т.С. Антоненко, І.Г. Єрмаков, А.Ф. Головченко, Л.М. Карамушка та ін.]. – Ч. 1. – К., 1998. – 380 с.
3. Імідж школи на порозі XXI століття / [ред. колегія: Т.С. Антоненко, І.Г. Єрмаков, А.Ф. Головченко, Л.М. Карамушка та ін.]. – Ч. 2. – К., 1999. – 400 с.
4. Имидж корпорации // Имиджелогия. Как нравиться людям / Авт.-сост. В.М. Шепель. – М.: Народное образование, 2002.
5. Пискунов М.С. Имидж образовательного учреждения: структура и механизмы функционирования / М.С. Пискунов // Мониторинг и стандарты в образовании. – М., 1999. – № 5. – С. 45–51.
6. Пискунова Т.Н. О формировании имиджа образовательного учреждения / Т.Н. Пискунова // Источник. – 1997. – № 5. – С. 45–51.
7. Черепанова В.Н. Формирование индивидуального имиджа педагога как средство реализации гуманистической концепции образования [Текст]: дисс. ...канд. пед. наук. – Тобольск, 1998. – 202с.
8. Ягер Дж. Деловой этикет: как выжить и преуспеть в мире бизнеса / Пер с англ. – М.: “Джон Уайли энд Санз”, 1994. – 288 с.
9. Sampson E. The Image Faktor. – L., 1994.
10. Jefkins F. Relations. – L., 1992.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Язловецька Оксана Валентинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: проблеми виховання і соціалізації особистості в освітньому процесі, валеологічне виховання школярів.

УДК 821.161.2

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Світлана ЯЦИНА (Черкаси)

Актуальність теми. В умовах демократизації суспільства, розбудови незалежної держави сьогодення вимагає необхідність у докорінному оновленні змісту педагогічної освіти, організації на підвищення якості та гуманізації процесу підготовки майбутніх учителів-словесників, які мають володіти не тільки професійними знаннями та майстерністю, а й уміти самовдосконалюватись і бути конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг.

Нині якісна освіта розглядається як один із чинників високої якості життя. Саме знання та кваліфікація стають пріоритетними цінностями в житті людини. Сьогодні суспільству необхідна людина фундаментально освічена, яка коригує своє життєве ставлення та здатна до перетворень як самої себе, так і своєї професійної діяльності. Тому йдеться про шляхи вдосконалення системи освіти, що вбирає в себе й літературну освіту. Освіта нового типу ставить високі вимоги до особистісних якостей та професійної діяльності сучасного учителя-філолога, який здатний до інновацій, творчих пошуків, педагогічних відкриттів.

Особливе місце в становленні майбутніх фахівців посідає організація навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, що орієнтована на високий професійний рівень, педагогічну майстерність, формування

практичних умінь і навичок, на особистість високої загальної та педагогічної культури.

Важливі стратегічні напрями щодо підходу до фахової підготовки майбутніх учителів-філологів сформульовано в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», в Національній програмі Освіта («Україна XXI століття») та в Державній програмі «Вчитель». Одним із напрямів фахової підготовки студентів є створення необхідних умов для формування їхньої творчої, креативної особистості з нетрадиційним мисленням, готовою швидко й оригінально знаходити методи розв'язання навчальних проблем і завдань. Тому завданням вищої освіти є формування в майбутнього вчителя української мови та літератури творчого самовиявлення, професійного самовдосконалення, саморозвитку професійно вагомих якостей, здібностей і властивостей, самовиховання сталих умінь та навичок, готовності до соціальної й професійної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень. Професійна підготовка майбутнього фахівця в контексті професійно-педагогічного вдосконалення на різних етапах розвитку освіти постійно перебуває у центрі уваги дослідників. Розроблено низку науково-теоретичних та методичних засад щодо професійної підготовки вчителя, які висвітлено в науковій педагогічній літературі (О. Абдуліна, А. Алексюк,

Ю. Бабанський, Ф. Гоноволін, О. Глузман, Н. Дем'яненко, М. Євтух, С. Вершловський, І. Зязюн, В. Кузь, Н. Кузьміна, О. Пехота, І. Підласий, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін).

Про важливість питання підготовки майбутніх учителів української мови та літератури наголошувалося в працях таких відомих методистів та вчених-філологів, як Н. Волошиної, Є. Пасічника, М. Пентилюк, О. Семенов, В. Степанишина, Г. Токмань, В. Шуляра та ін.

Питання саморозвитку майбутніх учителів-словесників порушували Н. Волошина, І. Зязюн, О. Куцевол, Г. Токмань, учені-методисти Л. Мірошніченко, С. Жила, А. Ситченко зосередили увагу на формуванні фахової компетентності вчителя-філолога.

Мета статті – з'ясувати стан дослідження теми в сучасній педагогічній, методичній літературі.

Виклад основного матеріалу. В умовах динамічного розвитку засобів масової інформації, де часто транслюється низькопробна продукція, проблема формування освіченої людини стає актуальною й набуває нового змісту як у системі шкільної літературної освіти, так і у літературознавчій підготовці студентів вищої школи. Роль сучасної педагогічної освіти посилюється, адже саме вона повинна реалізовувати функцію збереження й відтворення гуманістичних традицій вітчизняної та світової культури. Глибоко сприймати й розуміти мистецтво слова, усвідомлювати її естетичний зміст, аргументовано доводити власні міркування, грамотно висловлюватись – це ті вміння, якими має володіти освічена людина.

У Концепції реформування педагогічної освіти зазначено, що сутнісними рисами сучасного вчителя повинні бути зорієнтованість на особистісний і професійний саморозвиток учителя, розвиток учня і здатність працювати творчо [2]. Тож постає необхідність у реформуванні літературознавчої підготовки майбутніх учителів-словесників на засадах компетентнісного підходу, з обов'язковим урахуванням в її змісті новітніх досягнень наукової галузі й освітньої інноватики [1].

З позиції компетентнісного підходу окремі проблеми професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури висвітлено у працях О.М. Біляєва, О.Є. Бондарєвої, Л.В. Бутенко, Н.Й. Волошиної, О.А. Галича, С.О. Жили, Г.Д. Клочка, О.М. Куцевол, Є.А. Пасічника, М.І. Пентилюк, В.Ф. Погребенника, О.М. Семенов, А.Л. Ситниченка, І.В. Соколової, Г.Л. Токмань, В.І. Шуляра та ін.

Протягом останнього десятиліття активно обговорюються літературознавчі, педагогічні, психологічні, методичні питання щодо підготовки майбутніх учителів-словесників на симпозіумах, наукових, науково-практичних конференціях, методологічних і методичних семінарах, конгресах всеукраїнського і міжнародного рівнів.

Відтак, суспільство третього тисячоліття вимагає від учителя активності, адже успішно зможе себе реалізувати лише професійно компетентний і всебічно розвинений фахівець.

Професійна компетентність учителя складає сукупність знань, вмінь і навичок, на основі яких будується його ефективна професійна діяльність: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати необхідну інформацію та формується творчий потенціал учителя, спрямований на розвиток особистості.

Під *професійною компетентністю* педагога розуміють особистісні можливості вчителя, які дають йому змогу самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу.

За В.І. Шуляром та О.М. Семенов, *компетентність учителя-словесника* визначається як особистісна якість суб'єкта, ступінь сформованості знань, умінь, філологічних і педагогічних здібностей, необхідних для якісного, кваліфікованого проведення проектно-конструкторської (планувальної), аналітико-прогностичної, процесуальної діяльності на технологічному (інноваційному) рівні, забезпечення ціннісно-зорієнтованого простору як для власного сталого саморозвитку й самовдосконалення, так і для учня з проекцією на одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого спільного результату [10].

В.В. Сидоренко стверджує, що *професійна компетентність* учителя української мови та літератури визначається обсягом компетенцій, колом повноважень у сфері професійної діяльності. Компетентність учителя-словесника – це процес набуття педагогом певних компетенцій; це компетенції в дії [4].

За словами В.І. Шуляра, *професійно-методична компетентність* учителя літератури – це інтегральна якість особистості, що має свою структуру, систему компетенцій, здатностей і способів, які дають змогу фахівцеві на технологічному рівні здійснювати ефективно свою діяльність, забезпечувати ціннісно зорієнтований простір для свого сталого саморозвитку й самовдосконалення та учня-читача з проекцією на одержання гарантованих досягнень наперед заданого кінцевого спільного результату [10. с. 14].

Професійна компетентність пов'язана з педагогічною майстерністю вчителя. На думку А.С. Макаренка, педагогічна майстерність, заснована на вмінні, на кваліфікації – знання виховного процесу, уміння його побудувати, привести в рух [6]. Слід зауважити, що кожний педагог може оволодіти педагогічною майстерністю за умови цілеспрямованої роботи над собою. Джерелом педагогічної майстерності стає саме педагогічна діяльність, осмислена з точки зору сутності, цілей та технологій діяльності як поєднання особистісно-ділових якостей і професійної компетентності педагога.

Структура професійної компетентності педагога розкривається через педагогічні вміння, що становлять сукупність найрізноманітніших дій учителя, які насамперед співвідносяться з функціями педагогічної діяльності, значною мірою виявляють індивідуально-психологічні особливості вчителя. Педагогічні вміння – це сукупність послідовно розгорнутих дій, що ґрунтуються на теоретичних знаннях. Частина цих дій може бути автоматизованою (навички) [8, с. 48].

В.О. Сластьонін педагогічні вміння розподілив на чотири групи.

1. Уміння «переводити» зміст процесу виховання в конкретні педагогічні завдання: вивчення особистості і колективу для визначення рівня їх підготовленості до активного оволодіння новими знаннями і проектування на цій основі розвитку колективу й окремих учнів; виділення комплексу освітніх, виховних і розвивальних завдань, їх конкретизація і визначення завдання, що домінує.

2. Уміння побудувати і привести в дію логічно завершену педагогічну систему: комплексне планування освітньо-виховних завдань; обґрунтований відбір змісту освітнього процесу; оптимальний до форм, методів і засобів його організації.

3. Уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і факторами виховання, приводити їх в дію: створення необхідних умов (матеріальних, морально-психологічних, організаційних, гігієнічних та інших); активізація особистості школяра, розвиток його діяльності, яка перетворює його із об'єкта в суб'єкт виховання; організація і розвиток спільної діяльності; забезпечення зв'язку школи із середовищем, регулювання зовнішніх незапрограмованих впливів.

4. Уміння облікувати й оцінювати результати педагогічної діяльності: самоаналіз і аналіз освітнього процесу й результатів діяльності вчителя; визначення нового комплексу стрижневих і другорядних педагогічних завдань [5, с.42-43].

А.І. Щербаков і А.В. Мудрик вважають, що у власне дидактичному плані вміння вчителя в цілому можна поділити на три основні:

1) переносити відомі вчителю знання, варіанти рішення, прийоми навчання і виховання в умови нової педагогічної ситуації;

2) знаходити для кожної педагогічної ситуації нове рішення;

3) створювати нові елементи педагогічних знань та ідей і конструювати нові приклади розв'язання конкретної педагогічної ситуації [9].

Зміст теоретичної готовності вчителя виявляється в узагальненому вмінні педагогічно мислити, яке передбачає наявність у педагога аналітичних, прогностичних, проєктивних, а також рефлексивних умінь.

Є. Пасічник говорить про важливість таких учительських умінь, як «вільне оперування навчальним матеріалом, докладне знання текстів художніх творів, розуміння психолого-педагогічних основ навчання і виховання..., специфіки мистецтва і особистості його сприймання дітьми різного віку, досконале володіння сучасними технічними засобами навчання» [3, с. 5].

Зміст практичної готовності вчителя виражається у зовнішніх (предметних) вміннях, тобто в діях, які можна спостерігати. До них відносяться організаторські й комунікативні. Організаторські (мобілізаційні, інформаційні, розвивальні та орієнтовані), які забезпечують включення учнів у різні види діяльності та організацію діяльності колективу, що перетворює його з об'єкта в суб'єкт виховання. Комунікативні вміння вчителя – це взаємопов'язані групи перцептивних умінь, власне умінь спілкування (вербального) та умінь і навичок педагогічної техніки [7].

Висновок. Отже, учитель літературознавчих дисциплін – це вчитель-професіонал з високою психолого-педагогічною, методичною та загальнокультурною підготовкою, здатний до використання нових методів, прийомів, інноваційних технологій, тому професійна підготовка вчителя-словесника повинна здійснюватися на основі компетентнісного підходу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Базиль Л. Технологія формування літературознавчої компетентності майбутніх учителів-словесників у системі фахових практик / Л. Базиль // Українська мова і література в школі. – 2012. – №3. – 40 с.
2. Концепція педагогічної освіти. – К., 1998. – 20 с.
3. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах: навчальний посібник / Є. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.

4. Сидоренко В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя-словесника в умовах особистісно зорієнтованого навчання: навчально – методичний посібник / В. В. Сидоренко. – Донецьк : Капітан, 2008. – 193 с.

5. Слостенин В. А. и др. Педагогика : учеб. пособие для студ. высших пед. учеб. заведений / В. А. Слостенин, И. С. Исаев, Е. Н. Шиянов; под. ред. В. А. Слостенина. – М. : Издательский центр «Академия», 1997. – 576 с.

6. Макаренко А. С. Твори : у 7 т. / А. С. Макаренко. – К. : Радянська школа, 1953–55, – Т. 5. – 162 с.

7. Міжеріков В. А. Введення в педагогічну діяльність / В. А. Міжеріков. Єрмоленко М. Н. – Режим доступу : co.zarptai.com.ua.

8. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк // Навчальний посібник. 4-е видання, доповнене. – К., 2003. – 615 с.

9. Щербаков О. І. Психологія вчителя / О. І. Щербаков, А. В. Мудрик // Вікова педагогічна психологія / за ред. А. В. Петровського. – М., 1991.

10. Шуляр В. Особливості діяльності суб'єктів сучасного уроку літератури на компетентнісній основі / В. Шуляр // Українська література. – 2012. – №9 – С. 14.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Яцина Світлана – аспірантка Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: проблеми формування професійних умінь у майбутніх учителів-словесників.